

Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı Namazın Şartları

– Polat Akyol · 28 Mart 2020

DÖRT MEZHEBE GÖRE İSLÂM FIKHI :

NAMAZIN ŞARTLARI

Mukaddime:

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ü Teâlâ'nın Adıyla...

Hamd, Allâh'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve mağfîret dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötülüğünden O'na sığınırız. O'nun hidâyete erdirdiğini hiç kimse sapıramaz, sapırdığını ise hiç kimse hidâyete erdiremez. Şehâdet ederim ki, Allâh'tan başka ibâdete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Ve yine şehâdet ederim ki, Muhammed aleyhisselâm O'nun kulu ve Rasûlü'dür...

Bundan sonra:

Namazla ilgili olarak bazı sıhhat şartları vardır ki; bunlar olmaksızın namaz sahîh olmaz.,Namazla ilgili bazı vücûb şartları da vardır ki; bunlar olmayınca namaz kişiye vâcib olmaz. Bu şartların sayısı ve izahı hususunda mezheplerin istihlaları birbirinden ayrı olduğundan bunları detaylı bir şekilde aşağıda ele almış bulunmaktayız.

Malikîler dediler ki: Namazın şartları üç kısma ayrılır:

1. Vücûb şartları,
2. Sıhhat şartları,
3. Vücûb ve sıhhat'in birlikte bulunduğu şartlar.

Vücûb şartları ikiye ayrılır:

1. Baliğ olmak. Namaz çocuğa vâcib değildir. Ancak yedi yaşına vardığında namaz kılması emredilir. On yaşına vardığında da namazı kılmaya alışması gayesiyle gerektiğinde hafif bir şekilde dövülür. Şer'î yükümlülüklerin tümü maslahatı, yani faydaları temin etmek ve mefseleti, yani zararları defetmek esâsına göre vaz edildiklerinden ötürü akıl sahibi kimseler mükellefiyet dönemine girdikten sonra bu yükümlülükleri yerine getirme hususunda herhangi bir sıkıntı ve güçlükle karşılaşmazlar. Âdetin de kendine göre hükümleri vardır. İnsanoğlu, namazını, hem maddî ve hem terbiyevî bazı faydaları olduğunu bilir ki bu da onu, namazı edâ etmeye sevkette bakımından yeterli olur. Namaz kılmaya alışmayan kişi, onu kılma hususunda tenbellik gösterir.
2. Vücûb şartlarından ikincisi, namazı terk etmeye zorlanmamaktır. Meselâ zâlim bir kişi, mükellefi namaz kılmamaya itmemeli; kıldığı takdirde hapse atmak, dövmek, öldürmek, elini kelepçelemek, insan topluluğu içinde şerefiyle oynayıp onurunu kırarak yüzünü tokatlamakla tehdit etmemelidir. Bir kişi zorlanma durumunda namazı terkederse günahkâr olmaz. Hatta bu zorlama ve tehdit sürdüğü müddetçe kendisine namaz vâcib de olmaz. Zîrâ bu zorlanan kişi, Rasûlullah (s.a.s)'in de buyurduğu gibi yükümlü olmaz: "Ümmetinden, hata, unutmaya ve zorlandıkları şey(den ötürü işledikleri günâhlar) kaldırıldı." 145 İbn Mâce, Talak, Bâb: 16. Bu mezhebe göre zorlanan kişi, ibâdetini dış görünüşüyle

yapmakla mükellef değildir. Mümkün olduğu kadarıyla gerekli temizliği yapmaya, yapabildiği kadarıyla iftitâh tekbirini almaya, kıraatini ifâ etmeye çalışacak, hasta ve âciz kimseler gibi işaretle de olsa namazını kılmaya çalışacaktır. Hülâsa gücü yettiği kadarıyla ibâdetini yapması vâcibdir. Gücü yetmediği kısımların vâcibliği ise düşmektedir. İkinci şart olan sıhhat şartları beş tanedir.

1. Hadesten temizlik
2. Necasetten temizlik
3. İslâmiyet
4. Kibleye yönelmek
5. Avret yerlerini kapatmak Üçüncü şarta gelince bunlar, hem sıhhati, hem de vücûb şartlarının bir arada bulunduğu şartlardır. Bunlar da altı tanedir:

1. Peygamber (s.a.s.)'in çağrısının ulaşmış olması. Kendisine bu çağrı ulaşmayan kimsenin namaz kılması vâcib değildir. Böyle birinin kılması da sahîh olmaz.
2. Akıllı olmak.
3. Namaz vaktinin girmiş olması.
4. Su veya toprağı kaybetmemek. Yani abdest alacak kadar su veya teyemmüm edecek kadar toprak bulunması.
5. Uyku ve gaflet hâlinin olmaması.
6. Hayız ve nifas hallerinin olmaması. Bu şartlarla, Mâlikîlerin sıhhat şartlarına İslâmiyet'i eklediklerini öğrenmiş olmaktadır. Bunlar, İslâmiyet'i vücûb şartlarından saymamışlardır. Yani bunlara göre kâfirlere namaz vâcibdir. Ancak İslâm'a girmedikçe kılacakları namaz sahîh olmaz. Mâlikîlerin bu görüşüne başka mezheplerden katılan kimse olmamıştır. Zîrâ öbür mezhepler İslâmiyet'i vücûb şartlarından saymışlardır. Yine bunlar, tahareti de hadesten ve necasetten olmak üzere iki ayrı şart olarak saymışlardır. Namazı terke zorlanmama şartını da vücûb şartlarına eklemişlerdir.

Şâfîiler: Bunlar namazın şartlarını vücûb ve sıhhat şartları olmak üzere iki kısma ayırmışlardır. Bunlara göre vücûbunun şartları altıdır:

1. Peygamber (s.a.s.)'in çağrısının yükümlüye ulaşmış olması.
2. İslâmiyet. Kâfirin namaz kılması vâcib değildir. Bununla beraber kâfirlik azabına ek olarak namazdan ötürü de azab çekecektir. Yine bunun gibi İslâmiyet'ten irtidat edip küfre giren kişi de namaz vecîbesiyle yükümlüdür. Çünkü o, ilk durumu itibarıyla müslümandır.
3. Akıllı olmak.
4. Baliğ olmak,
5. Hayız ve nifastan uzak bulunmak,
6. Sadece işitme veya görme hususunda da olsa duyu organlarının özürsüz olması. Sıhhat şartlarına gelince bunlar da yedi tanedir:
1. Vücûdun iki hadesten de (büyük hades denen cünüblükten, küçük hades denen abdestsizlikten) temiz olması,
2. Vücûdun, elbisenin ve namaz kılınacak yerin pisliklerden temiz olması,
3. Avret yerlerinin kapalı olması,
4. Kibleye yönelmek,

5. Vaktin girdiğinin bilinmesi.

Zanla da olsa vaktin girdiğinin bilinmesi ile kişinin kıldığı namaz sahîh olur. Bu husustaki bilmenin de üç derecesi vardır: a. Kişinin bizzat kendisinin bilmesi veya sağlam saatlerle vaktin girdiğini bilen güvenilir kimselerin haber, vermesi, yahut da saati olan meşhid-lerdeki müezzinlerin ezan seslerinin duvulması. b. İctihâd: Yani bir takım araç ve delillerden yararlanarak vaktin girip girmediğinin araştırılması. c. Kendisi bilmeyip de bu hususta araştırma yapan kimseleri taklîd edip onlara uyması. Bu saydığımız üç sıraya gözü gören kimselerin riâyet etmesi gerekir. A'mâ kimselere gelince bunlar sadece taklîdle yerinebilirler.

6. Namaz kılma şeklinin bilinmesi.

7. Namazı bozucu şeylerin terk edilmesi.

Şâfîiler, Mâlikîlere nisbetle, namazın sıhhat şartlarına üç şart daha eklemiştirler. Bunlar da yukarıda saydığımız şartlardan, namazın kılınış şeklinin bilinmesidir. Namaz kılan kişi eğer avam îabakasındansa namazın farzlarından herhangi birinin sünnet olduğunu sanmamalıdır. Kişi bu hususları bilecek kadar ilimle meşgul olmuş kimselerdense namazın keyfiyetiyle ilgili olarak farz ve sünneti birbirinden ayırdedecek kadar bilgiye sâhib olmalıdır. Bu ilâvelerden ikincisi de yine yukarıda anmış olduğumuz namazı iptal edici, yani namazı tamamlayıncaya kadar namaza zıt bir durumun bulunmamasıdır. Son ilâve de, beş vakit farz namazların vakitlerinin girdiğinin bilinmesidir. Yine Şâfîiler vücûb şartlarına İslâmiyet'i de eklemiştirler. Ancak bunlar, daha önce müslüman iken küfre girmiş olmayan kâfirin namaz vecibe-siyle yükümlü olmadığını söylerler. Yani kâfir her ne kadar âhirette küfür azabına ek olarak namaz azâbmı da çekecek olsa bile dünyada kendisinden namaz kılması istenmez. Mürtede gelince, bu dünyadayken namaz kılması kendisinden istenir. Ayrıca âhirette bundan ötürü azâb göreceği muhakkaktır. Şu da var ki; Şâfîiler kâfirlerin namaz kılmaları hâlinde bu namazlarının geçersiz olacağını söylemişlerdir. Çünkü İslâmiyet aynı zamanda namaz için bir sıhhat şartı olarak kabul edilmektedir. Hanefîiler: Namazın şartlarını bunlar da Şâfîiler gibi vücûb ve sıhhat şartları olmak üzere iki kısma ayırmışlardır: Buna göre vücûb şartları beş tanedir:

1. Peygamber (s.a.s.) in çağrısının yükümlüye ulaşmış olması
2. İslâmiyet
3. Akıllılık,
4. Baliğ olmak
5. Hayız ve nifaz hâllerinden temiz olmak.

Hanefîilerin birçokları İslâmiyet şartıyla yetinerek peygamberin çağrısının ulaşmış olması şartını ileri sürmemişlerdir. Sıhhat şartlarına gelince bunlar da altı tanedir:

1. Vücûd, hades hâllerinden ve necasetten temiz olmalıdır
2. Elbise, necasetten temiz olmalıdır
3. Namaz kılınacak yer, necasetten temiz olmalıdır
4. Avret yerleri kapalı olmalıdır
5. Niyet edilmelidir
6. Kibleye yönelinmelidir.

Bunlar da Şâfîiler gibi vücûb şartlarına İslâmiyet'i eklemiştirler. Ancak bunlar demiştirler ki; kâfir, namazı terkettiğinden ötürü mutlaka küfür azabına ek bir azâb görmez. Zâten bundan da anlaşılıyor ki, kâfirin

küfür azabına ek bir azâb çekeceği hususu da amelî olmayan teorik bir meseledir. Çünkü küfürden ötürü çekilecek azâb, azabların en şiddetlisidir. Akla gelecek bütün azâb çeşitleri şiddet bakımından ondan daha düşük olacaktır. Bu azâb, küfür azabının içine girecek kadar veya ondan çok daha küçük olabilir. Bunlar, Peygamber (s.a.s.) Efendimizin: "Ameller ancak niyetler ile dir" 146 Buhârî, İmam, Bâb: 4; İbn Mâce, Zühd, Bâb: 26. hadîs-i şerîfine uyararak, namazın niyetsiz olarak sahîh olmayacağı noktasından hareketle niyeti de namazın sıhhat şartlarına eklemişlerdir. Zirâ niyet sayesinde ibâdetler âdetlerden ve bazı ibadetler de yine bu sayede birbirinden ayırddedilebilirler. Niyetin şart olarak sayılması hususunda Hanbelîler de bu mezhebe muvafakat etmişlerdir. Şâfîlilerse bunu bir rükün olarak saymışlardır. Meşhur olan görüşe göre Malikîler de bu yolda hareket etmişlerdir. Ki namazın rükünleri bahsinde bu husus anlatılacaktır. Niyet bahsinde anlatılan bilgiler sayesinde öğrenilmiştir ki; şartla rükün arasında bir fark olup bunların ikisi de olmayınca yapılan ibâdet sahîh olmaz. Dört mezhebin de ittifakıyla niyetsiz kılınan namaz sahîh değildir. Niyetin namaz dışında olması ve namazın aslından sayılmamasıyla birlikte namazın kendisine bağlı bulunduğu bir şart olması veya namazın bir parçası olarak kendisine bağlandığı bir rükünü olduğu hususuna gelince; bu, teorik incelikleri öğrenmek isteyen ilim talebesini ilgilendiren bir husustur. Şunu da kaydedelim ki; Hanefîler, vaktin girmesini ne vücûb ne de sıhhat şartlarından saymışlardır. Bunlar derler ki; vaktin girmesi namazın değil de edasının sıhhat şartlarındandır. Ki teyemmümde bu husus anlatılmıştı.

Hanbelîler: Bumar diğer mezhepler gibi vücûb şartı ve sıhhat şartı olarak iki kısma ayırmamış; hepsi bir arada dokuz şart ileri sürmüşlerdir:

1. İslâmiyet,
2. Akıllı olmak,
3. Mümeyyiz olmak,
4. Muktedîr olma durumunda hadesten temiz olmak,
5. Avret yerlerini kapatmak,
6. Vücutta, elbisede ve namaz kılınan yerde necasetten eser bulunmaması,
7. Kibleye yönelmek,
8. Niyet, 9. Vaktin girmesi.

Hanbelîler, bunların tümünün, namazın sıhhat şartları olduğunu söylerler.

Hâtîme:Hamd âlemlerin rabbi olan Allâh'a mahsustur. Salât ve selâm yaratılmışların en hayırlısı

Muhammed sallallâhu aleyhi ve sellem'in, âlinin ve ashabının üzerine olsun.

Yardım ve başarı, izzet ve şeref Allâh'tandır.

O, her şeyin en iyisini bilendir.

KAYNAK:

147 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 237-241.